

ZAGADNIENIA MIAST IDEALNYCH I KONCEPCYJNYCH W XIX - XXI WIEKU¹

ISSUES OF IDEAL AND CONCEPTUAL CITIES IN XIX - XX CENTURIES

Ernestyna Szpakowska

Dr inż. arch.

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Katedra Architektury Mieszkaniowej

STRESZCZENIE

Niniejsza praca jest chronologiczną prezentacją przykładów miast idealnych i koncepcyjnych z wieków XIX–XXI. Pominięto najbardziej znane przykłady takie jak miasto-ogród Howarda, Ciudad Lineal A. Soria y Mata, Cité Industrielle T. Garniera, Città Nuova A. Sant’Elia, Ville Radieuse Le Corbusiera. Dobór obiektów ma na celu zilustrowanie różnorodności i bogactwa zagadnienia miasta idealnego i konceptualnego [30]. Jego projekt ma za zadanie innowacyjność - oderwanie od tradycji lub rozluźnienie więzi z tradycją [33]. Usystematyzowana charakterystyka cech architektoniczno – urbanistycznych ukazanych przykładów stanowić ma podstawę do zrozumienia poszukiwań nowego paradygmatu urbanistycznego.

Słowa kluczowe: miasto idealne, socjaliści utopijni, modernizm, postmodernizm, urbanistyka współczesna.

ABSTRACT

The herewith work is a chronological presentation of examples of ideal and conceptual cities from the XIXth till the XXIst century. The most common examples have been omitted: Garden City by Howard, Ciudad Lineal by A. Soria Y Mata, T. Garnier’s Cité Industrielle, Città Nuova by A. Sant’elia, Ville Radieuse by Le Corbusier. The selection of objects as follows, aims to illustrate diversity and richness of the ideal and conceptual city issue [30]. It is – a split with and urban tradition or making a distance from that tradition [33]. Systematised characteristics of architectural and urban features of examples given, is a basis for understanding research towards new paradigms in post-functional urban-architectural design.

Keywords: ideal city, utopian socialists, modernism, postmodernism, contemporary urban design.

¹ Artykuł opracowano w oparciu o rozprawę doktorską pt *Architektura miasta idealnego*, Politechnika Krakowska, Wydział Architektury 2011, Promotor: Prof. dr hab. inż. arch. Dariusz Kozłowski.

W industrialnym mieście XIX-wiecznym upatrywany jest początek rozpadu tradycyjnej przestrzeni urbanistycznej [6]. Nowe techniki wojenne sprawiły, że początkowo w baroku, a ostatecznie w Oświeceniu mury obronne, będące do tej pory granicami przestrzeni urbanistycznej, przestały stanowić ochronę [18]. Ich likwidacja wraz z gwałtownym, chaotycznym rozrostem miast, wzrostem populacji, postępem technologicznym i rozwojem nowych środków komunikacji. Wreszcie liberalizm, odrzucający dotychczasowe, porządkujące regulacje prawne, doprowadził do obniżenia standardu w życiu miastach klas niższych, a w rezultacie także większości społeczeństwa. XIX-wieczne miasta idealne, a w ich obszarze także budynki, zespoły zabudowy i osiedla, to utopijne modele oparte na autorskich ideologiach, najczęściej socjalistycznych [11]. Ich podstawowym celem było zabezpieczenie potrzeb socjalno-bytowych mieszkańców i przemiana społeczeństwa. Panować miała równość społeczna, jednak forsowana kosztem nadzoru i ograniczenia wielości zachowań międzyludzkich (Fourier, Pemberton). Forma miasta często miała być krokiem w przyszłość, kiedy wpływały na nią nowe środki transportu (Howard, Soria y Mata). W przeciwnych wizjach miała być skierowana w przeszłość, gdy za Rousseau i Ruskinem idealizowano ją, potępiając współczesność (Morris, Buckingham).

Miasto dwudziestowieczne kontynuowało rozwój XIX-wiecznego, stając się dynamicznym tworem, zatłoczonym, pełnym światła i hałasu (Garnier, Ferris, grupa De Stijl) [1]. Postęp techniczny (rozwój komunikacji i gęsta, wysoka zabudowa) dawał nowe możliwości [10]. Wojna unicestwiła nostalgię ku przeszłości, a kryzys ekonomiczny zmusił twórców do przelewania nowych idei na papier [22]. Futuryzm w dziejach *citta ideale* wprowadził czwarty wymiar jako istotny element miasta. Włączył on postawę progresywną (odrzuć ornament, funkcjonalizm) i formy abstrakcyjne. Propagowano nowe materiały oraz ideologie mechanistyczne (Sant' Elia). Nadszedł „wiek maszyny”, a za nim postulaty CIAM, wprowadzając doktryny miasta funkcjonalnego i deglomeracji (Le Corbusier, Wright, Milutin) [3].

W okresie międzywojennym, pojęcie utopii politycznej nabrało negatywnego znaczenia [26]. Zostało bowiem obnażone w systemach totalitarnych i kojarzono je z utratą indywidualizmu. Po drugiej wojnie światowej umarła wiara w ideologie międzywojenne [29]. Lata sześćdziesiąte przyniosły na demokratycznym Zachodzie apoteozę jednostki i odrzucenie dotychczasowych autorytetów. Na fali kontestacji wcześniejszego, prostego modernizmu, zachłyśnięto się pionierskimi technologiami. Odbiło się to na urbanistyce [23].

Wskutek poszukiwania rozwiązań dla nowopowstałej rzeczywistości społecznej, powstała megastruktura, ciesząca się popularnością do lat 70 [28]. Wiązano z ruchem metabolicznym mega budynek, jako wielkoskalowy „element krajobrazu”. Mieścił w sobie liczne funkcje miasta, jako wymienne elementy w zaplanowanej przez architekta „ramie”. Miał być wydajny pod względem powierzchni zabudowy i funkcji użytkowej. Miał też za zadanie zachowywać porządek wizualny i równowagę funkcjonalną pomimo przekształceń w kalkulowanych w eksploatację (Le Corbusier, Tange [21], Hansen [14]).

Urbanistyka postmodernistyczna charakteryzowała się istotnymi cechami w odróżnieniu do modernizmu [16]. Było to przede wszystkim nawiązanie do miasta preindustrialnego w reakcji na modernistyczne zerwanie z przeszłością. Wynikały z tego: kontekstualizm w kontraście do neutralności stylu międzynarodowego, symbolizm, ornament i stosowanie znanej z przeszłości typologii jako reakcja na czysty funkcjonalizm [20]. Ważna była też wielość w miejsce utopijnej wiary w ujednoczoną architekturę tworzącą jakoby społeczeństwo egalitarne [24]. Modernistyczny powtarzalny model zastąpiło pojęcie charakterystycznego typu – oparte na architekturze preindustrialnej. Rozwiązania były na pozór mniej precyzyjne w sensie funkcjonalnym i technicznym, za to zatopione w kontekst – historyczny, geograficzny i ekonomiczny (czyli zróżnicowany w różnych środowiskach) [15].

Postmodernistyczne miasto konceptualne to krytyka utopii *science fiction* [7]. Polegało to na odrzuceniu – mechanistycznej siatki zabudowy, funkcjonalizmu, megastruktur i miast

linearnych, wiążących zabudowę z transportem. Ich miejsce zastąpiły elementy istniejące i projektowane, spojone w kolaż. Był to obraz współistnienia utopii i antyutopii, przeszłości i przyszłości. Dostosowano skalę miasta do człowieka pieszego [13]. Propagowano tradycyjną tkankę miejską, dbałość o przestrzeń publiczną, wpisanie budynków w kontekst i publiczne zaangażowanie. Postępowanie twórcy zbliżone miało być raczej do działania „majsterkowicza” (*bricoleur*) i swobodnej improwizacji, niż do postawy „inżyniera”, opartej na naukowych podstawach. W rezultacie stawało się konfrontacją obu powyższych (Bofill [8][32], Rossi [5]).

Po roku 1990 *citta ideale e conceptuale* powiązano z zagadnieniami gęstości i granic miasta, ekologii i *sustainable city*. W miejsce transcendentnego ideału uwagę skupiano na pojęciach wielości i współzależności oraz spokojnych bardziej zrównoważonych przemian.

The beginning of the disintegration of contemporary urban space is attributed In the post-industrial city of the nineteenth century. New techniques of war eliminated city walls, once controlling the urban space but since enlightenment no longer providing protection. Their elimination and violent, chaotic urban sprawl, population growth, technological progress, development of new means of communication, and – finally – liberalism rejecting any legislation, led to reduction of standard of living of the lowest classes in the cities and as a result – the rest of society. Nineteenth century ideal cities (also in the form of buildings, building groups or districts) are utopian models based on author's ideologies, mostly socialist. Their main aim was to secure the social and living needs of residents and transformation of society – social equality associated with the continuous surveillance and reduced range of interpersonal behavior (Fourier, Pemberton). The form of the cities was futuristic when it was conditioned by new means of transport (Howard, Soria Y Mata) or historical when Rousseau and Ruskin idealized it, condemning the present (Morris, Buckingham).

The twentieth century city has continued to develop the nineteenth-century one, becoming a dynamic creature, crowded, full of lights and noise (Garnier, De Stijl, Ferris). Technical progress (development of communication and dense, high buildings) gave new opportunities, the war destroyed the nostalgia of the past, and the economic crisis has forced artists to transfer ideas to paper. Futurism in the history of *citta ideale* introduced the fourth dimension as an essential element of the city, turned on the progressive attitude (rejection of ornament, functionalism) and abstract forms, new materials, ideologies mechanistic (Sant 'Elia). "The age of the machine" has come and the demands of CIAM, introducing the doctrine of cities functional and deglomeration (Le Corbusier, Wright, Miltutin).

During the interwar period the concept of political utopia has acquired a negative meaning, exposed in totalitarian systems and associated with the loss of individualism. After World War II faith in ideologies died. The 60s brought apotheosis of the individual and rejection of existing authorities. On the wave of contesting modernism, admiring pioneering technologies and searching for solutions for the new social reality, megastructure was created, popular up to the 70s. Associated with metabolist large "element of landscape," housed all the cities' features – interchangeable elements in a "frame" planned by an architect. It was supposed to be efficient er and preserve the visual and functional balance despite continual transformations (Le Corbusier, Tange, Hansen).

Postmodern urbanism had the following features in relation to modernism: resemblance to pre-industrial cities in response to modernist's break with the past, contextualism in contrast to the neutrality of the international style, symbolism, ornament and use of typology as a reaction to pure functionalism and heterotopia in place of utopian faith in the architecture forming an egalitarian society. The modernism's concept of the "model" was replaced by the "type" – based on a pre-industrial architecture, less precise, but embedded in context – historical, geographical and economic. Postmodern ideal cities are critique of the science fiction utopia - orthogonal grid development, functionalism,

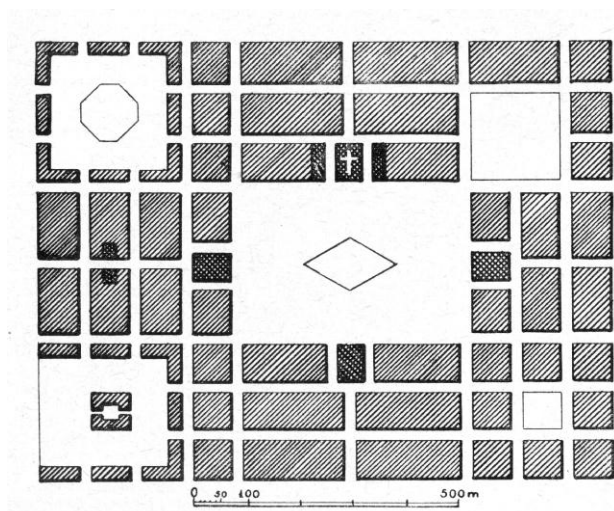
megastructures and linear cities binding transport with buildings. These were replaced by the existing and planned elements fused together in the collage of utopia and dystopia, past and future. The pedestrian scale of cities, a traditional urban tissue, care about public space and the public involvement were more similar to the action of "craftsman" (*bricoleur*) and chaotic improvisation than the attitude of "engineer", based on scientific principles. Eventually, it became a confrontation of the two above (Bofill, Rossi).

After 1990 *citta ideale* has been associated with the issues of density and city limits, ecological and sustainable city. In place of the transcendent ideal the attention has been focused on the concepts of diversity and interdependence.

JAN SADKOWSKI, RYCYWÓŁ

Projekt miasta, okolice Radomia, 1811. [27]

Project of the city near Radom, 1811.

Ryc. 1. Schemat teoretyczny Ryczywółu. Źródło: T.P. Szafer, *Ze studiów nad planowaniem miast w Polsce XVIII I początku XIXw.*, [w:] *Studia z historii budowy miast, Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury, Zeszyt 1/14*, Warszawa 1955, s.63.

Fig. 1. Theoretic diagram of Ryczywół. Source: T.P. Szafer, *Ze studiów nad planowaniem miast w Polsce XVIII I początku XIXw.*, from: *Studia z historii budowy miast, Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury, Zeszyt 1/14*, Warszawa 1955, p.63.

Tab. 1. Ryczywół. Źródło: T.P. Szafer, *Ze studiów nad planowaniem miast w Polsce XVIII I początku XIXw.*, [w:] *Studia z historii budowy miast, Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury, Zeszyt 1/14*, Warszawa 1955, s.61-67.

Table 1. Ryczywół. Source above.

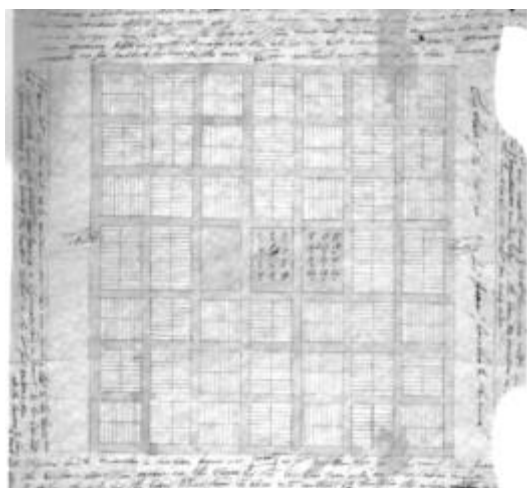
Forma/ the form	prostokąt/ a rectangle
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/ central point:	plac z zieleńcem i fontanną pośrodku / a square with a lawn and a fountain
Granice / borders:	zewewnętrzny ciąg budynków / an outer row of buildings
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	zabudowa pierzejowa i wolnostojąca / row and detached buildings
Obszar, populacja/ size, population:	ok. 0.93km ² / about 0.93km ²
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac / streets, squares
Ulica / the street:	brak wyraźnego zróżnicowania szerokości / the same width
Plac / the square:	centralny prostokątny, cztery w narożnikach o różnych formach i funkcjach / the central one rectangle, four others in the town's corners with different forms and functions
Forma wewnątrz urbani-	układ oparty o moduł 5-prętowy, ulice z zabudową jednostronną, brak zieleni z

stycznych/ form of public spaces:	wyjątkiem wewnątrz działek i terenów do tego przeznaczonych / the layout based on a 5-rod module, buildings at one side of each street only, lack of green areas except for the interiors of plots and sites especially designed for that purpose
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa / pedestrian, cartage
Architektura:	
Zabudowa typowa: jednokondygnacyjna, przekryta stromymi dachami, usytuowana kalenicowo w stosunku do ulic, o osiowym układzie pomieszczeń i kompozycji fasady (wejścia na osi); przy rynku zabudowa pierzejowa z podcieniami w porządku tokańskim, dalej drewniana, wolnostojąca, jedno lub dwutraktowa; podział lokalizacji według profesji mieszkańców, a wielkości i materiałów według zamożności (domy ludności uboższej drewniane).	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: kościół, poczta, ratusz, oberża – dominanty rozlokowane na osiach pierzei placu głównego i dróg wjazdowych; budynki komory i składów przy placu handlowym, koszary przy wojskowym; planowana synagoga i szkoła starozakonna; zachowany plan ratusza i poczty – wolnostojących, przekrytych dachami stromymi, o osiowej kompozycji fasady, zdobionej porządkiem tokańskim; ratusz dwukondygnacyjny, otoczony podcieniem wokół całego obwodu szczytem sytuowany do płyty rynku; poczta z dwukondygnacyjnym ryzalitem na osi, zdobionym kolumnami w wielkim porządku (boczne skrzydła jednokondygnacyjne).	
Architecture:	
Typical buildings: a single-storey, with steep roofs, located along the streets; the axial arrangement of rooms and the facades' composition; at the market square buildings with arcades of tuscan order; further from the center wooden, freestanding buildings; zoning based on residents' professions; sizes of the buildings and the materials depending on wealth of population (wooden houses for poorer residents).	
Monuments, public buildings: church, post office, city hall, tavern - the dominants laid out on the axes of the main square and entrance roads; warehouses by the mall square and barracks by the military one; synagogue and religious school planned; the town hall and mail drawings saved - detached, with steep roofs, axial composition of the facades and decorations in Tuscan order; the two-storey town hall surrounded by arcades around the entire perimeter; the post with two-storey risalit on the axis, ornamented by columns in the great order.	

JOSEPH SMITH, ZION

Projekt miasta [w:] *An Explanation of the Plat of the City of Zion, Sent to the Brethren in Zion, The 25th Of June, 1833, 1833.* [25]

Project of the city from *An Explanation of the Plat of the City of Zion, Sent to the Brethren in Zion, The 25th Of June, 1833, 1833.*

Ryc. 2. Zion. Źródło: H. Rosenau, *The Ideal City, Its Architectural Evolution*, London 1972, s.51.

Fig. 2. Zion. Source: H. Rosenau, *The Ideal City, Its Architectural Evolution*, London 1972, p.51.

Tab. 2. Zion. Źródło: J. Smith, *An Explanation of the Plat of the City of Zion, Sent to the Brethren in Zion, The 25th Of June, 1833*, [w:] red. J. W. Repts, <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/smith.htm>.

Table 2. Zion. Source above.

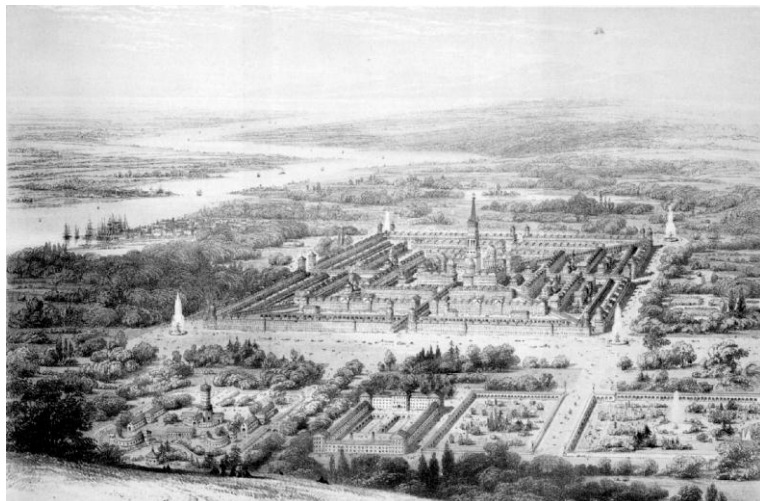
Forma / the form	centralna część zbliżona do kwadratu / an eight-rayed star
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/	<i>Temple Block</i>

central point:	
Granice / borders:	brak zabudowań – tereny rolne / agricultural land
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	siatka o polach kwadratowych (o boku 660 stóp) i prostokątnych (660x990 stóp) zabudowa wolnostojąca / grid of square and rectangular fields (660x660 and 660x990 feet); freestanding buildings
Obszar, populacja/ size, population:	mila kwadratowa (wraz z terenami rolnymi), 15-20 000 mieszkańców / square mile (with the adjacent agricultural lands), 15-20 000 residents
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, / streets
Ulica / the street:	132 stopy szerokości (40,25 m) / 132 feet wide
Plac / the square:	brak danych / no information
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	zielone pierzeje, zabudowania oddalone od linii drogi ulokowane po jednej stronie ulicy (naprzemienny rozkład działek) / green frontages, buildings away from the road located at one side of the street (alternate distribution of plots)
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa / pedestrian, cartage
Architektura:	
Zabudowa typowa: na każdej działce (działki podłużne, o wymiarach 66 na 330 stóp, lokowane naprzemiennie) jeden dom jednorodzinny, sytuowany z pozostawieniem przestrzeni przedogrodu o głębokości 25 stóp; kamień i cegła jako materiały obowiązujące; wokół centralnych terenów miasta ziemie uprawne, na południe także zabudowania gospodarcze (stajnie, stodoły itp.);	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: 24 budynki sakralne usytuowane na dwóch polach siatki: centralnym <i>Temple Block</i> (świątynie główne) oraz sąsiadującym z nim od wschodu (budynki sakralne niższych kapłanów); pole na zachód od centralnego przeznaczone pod magazyny biskupa; zabudowa z pozostawieniem przedpola równego szerokości ulicy; trzeci z centralnych, wyróżnionych bloków przeznaczony dla biskupa pod zabudowania przez niego zarządzane.	
Architecture:	
Typical buildings: on each plot (longitudinal plots of 66x330 feet deposited alternatively) one single-family house, situated leaving a 25 feet deep front garden; stone and brick as main materials; agricultural land around the central area, farm buildings at the south (stables, barns, etc.);	
Monuments, public buildings: 24 religious buildings located on two grid squares: the central Temple Block (main temples) and the one to the east (lower priests' religious buildings); bishop's warehouses at the square in the west; the front garden of width of the street; the third of central blocks left for the bishop's buildings.	

J.S. BUCKIGHAM, MODEL TOWN OF VICTORIA

Projekt miasta, [w:] *National Evils and Practical Remedies*, 1849

Project of the city from *National Evils and Practical Remedies*, 1849

Ryc. 3. J.S. Buckingham, *View of the Model Town of Victoria set in Landscape* z *National Evils and Practical Remedies*, [w:] R. Eaton, *Ideal Cities, Utopianism and the (Un)built Environment*, London 2002, s.145.

Fig. 3 J.S. Buckingham, *View of the Model Town of Victoria set in Landscape* from *National Evils and Practical Remedies*, [w:] R. Eaton, *Ideal Cities, Utopianism and the (Un)built Environment*, London 2002, p.145.

Tab. 3. *Model Town of Victoria*. Źródła: J.S. Buckingham, *Plan of the Model Town*, [w:] red. J. W. Reys, <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/buckham.htm>. R. Eaton, *op.cit.*, s.147; M. Girouard, *Cities and people*, New Haven 1985, s.350,351; H. Rosenau, *op.cit.*, s.147,148.

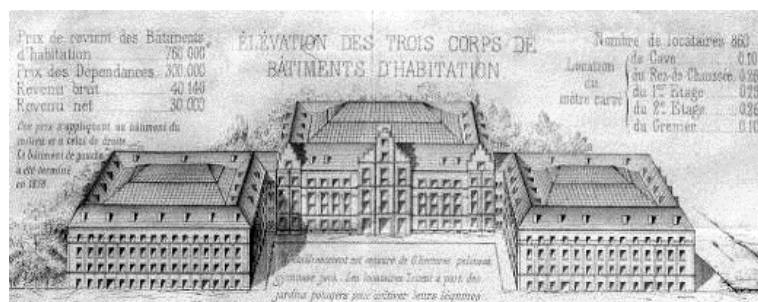
Table 3. *Model Town of Victoria*. Sources above.

Forma / the form	kwadrat / a square
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	koncentryczno - radialny / radial
Punkt centralny/ central point:	plac z ośmioboczną wieżą w centrum / a square with an octogonal tower in the middle
Granice / borders:	zewnątrzny ciąg budynków mieszkaniowych / the outer ring of buildings
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	kwadratowe pierścienie zabudowy / square rings of buildings
Obszar, populacja/ size, population:	ok. 2.6km ² , do 10 000 mieszkańców / about 2.6 sq km, up to 10 000 residents
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, kryta galeria / squares, streets, covered galleries
Ulica / the street:	szerokość 30m; koncentryczne ograniczone zabudową mieszkaniową i galerią / 30m wide, the ones radial bounded with houses and galleries
Plac / the square:	w centrum, otoczony budynkami publicznymi / located at the centre, surrounded by public buildings
Forma wewnątrz urbanistycznych/ form of public spaces:	szpalery drzew wzdłuż ulic; pierzeje w formie galerii dekorowanej malowidłami i posągami, kolumnady o zróżnicowanych porządkach kolumn; centralny plac zdobiony ośmioma fontannami / along the streets trees and galleries decorated with paintings, sculptures and colonnades with diverse orders of columns; eight fountains at the central square
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa na dwóch poziomach: ziemi i dachów galerii i zabudowań / pedestrian and carriage on two levels: ground-level and roofs
Architektura:	
Zabudowa typowa: kwadratowe, koncentryczne pierścienie zabudowy mieszkaniowej szeregowej i wolnostojących budynków użyteczności publicznej; domy z ogrodami zróżnicowanej wielkości (o wymiarach od 6x18m do 24x46m); konstrukcja stalowa, płaskie dachy (podobnie jak galerie wzdłuż ulic);	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: brak charakterystyki, większość usług zapewne na drugim poziomie tkanki miejskiej („piano nobile”), dostępne z wyższego poziomu ulic;	
Architecture:	
Typical buildings: square rings of row-houses and public detached buildings; houses with gardens of various sizes (with dimensions of 6x18m up to 24x46m), steel construction, flat roofs (like the galleries along streets);	
Monuments, public buildings: lack of characteristics; probably most of the services at the second level of the urban fabric (“piano nobile”), accessible from the upper level of streets.	

JEAN-BAPTISTE-ANDRE GODIN, FAMILISTERE

Projekt, realizacja, Francja, obrzeża Guise, 1858/1859-65.

Project, built in France, near Guise, 1858/1859-65.

Ryc. 4. J.B.A. Godin, rycina *Familistere de Guise*. Źródło: R. Eaton, *op.cit.*, s.134.

Fig. 4. J.B.A. Godin, figure of *Familistere de Guise*. Source: R. Eaton, *op.cit.*, s.134.

Tab. 4. Familistere. Źródła: L. Benevolo, *The City in History*, Cambridge 1980, s.758-761; L. Benevolo, *Aux Sources de l'urbanisme modele*, Paris 1972, s.91 i nn.; F. Choay, *The Modern City: Planning In the Nineteenth Century*, London 1970, s.99; F. Choay, *L'urbanisme, utopies et realites, Une anthologie*, Paris 2001, s.142-144; R. Eaton, *op.cit.*, s.132,133.

Table 4. Familistere. Sources above.

Forma / the form	nieregularna / irregular
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny układ budynków i pomieszczeń / orthogonal layout of the buildings and rooms
Punkt centralny/ central point:	plac / the square
Granice / borders:	brak skonkretyzowanych granic kompleksu / none concrete
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	zespół połączonych ze sobą obrzeżnych budynków (na podobieństwo zabudowy kwartałowej) i obiektów publicznych / the assembly of interconnected buildings (like a built-quarters) and public facilities
Obszar, populacja/ size, population:	planowane maksymalnie 600m ² i 1500 mieszkańców (ostatecznie 1170 osób w 1880r.) / planned up to 600m ² and 1,500 people (eventually 1,170 people in 1880.)
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	otoczenie budynków, ogrody, kryte dziedzińce, korytarze, schody, galeria / exterior, gardens, indoor courtyards, corridors, stairs, gallery
Ulica / the street:	korytarze i galerie jako wewnętrzne ulice / corridors and galleries as internal streets
Plac / the square:	zewnątrzny, centralny – przestrzeń między budynkami; wewnętrzne – dziedzińce / external, central - the space between the buildings, internal - courtyards
Forma wnętrz urbanistycznych/ form of public spaces:	dachy dziedzińców szklane, o konstrukcji stalowej, wokół trójpoziomowe galerie / glass and steel roofs of courtyards, three-level galleries around
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa / pedestrian, cartage
<p>Architektura:</p> <p>Zabudowa typowa: trzy połączone ze sobą budynki wielorodzinne z czterema kondygnacjami mieszkań dwu- i czteropokojowych; zapewniona odpowiednia wentylacja, woda, kanalizacyjna, odwodnienie; łazienki i pralnie wspólne; osobne budynki dla funkcji mieszkaniowych oraz usługowych i edukacyjnych;</p> <p>Monumenty, budynki użyteczności publicznej: w dwóch obiektach wokół centralnej przestrzeni kompleksu podstawowe usługi, a na jego osi placówki edukacyjno – wychowawcze i sala widowiskowo-teatralna; budynek żłobka i przedszkola zlokalizowany w sąsiedztwie obiektów mieszkaniowych – dwukondygnacyjny, z odkrytą galerią – przestrzenią zabaw dla dzieci; sala widowiskowo-teatralna i szkoła podstawowa w budynku po przeciwnej stronie niż kwartały mieszkalne – dwukondygnacyjny, o osiowym rozkładzie pomieszczeń i kompozycji ozdobnej fasady; usługi w dwóch obiektach z wewnętrznymi dziedzińcami: w jednym piekarnia, atelier, kawiarnia, w drugim restauracja, rzeźnia, remiza; do drugiego kompleksu przylegające stajnie; zabudowania przemysłowe przylegające do kompleksu mieszkalnego.</p> <p>Architecture:</p> <p>Typical buildings: three interconnected buildings with four levels of two and four-room apartments, ventilated, applied with water, sewage and drainage; bathrooms and laundries together; separate buildings for residential and service functions and education;</p> <p>Monuments, public buildings: basic services in two buildings around the central area of the complex and on its axis educational institutions and a theater; a nursery and a kindergarten located next to the residential buildings (two-storey with an open gallery – a space for a playground); the theater and the primary school in a building opposite the residential quarters (two-storey, with the axial distribution of space and decorative facades); services in two buildings with inner courtyards: a bakery, a studio, a café in one of them and a restaurant, a butchery, a fire station in the other; stables adjacent to the second building, industrial buildings adjacent to the residential complex.</p>	

HENDRIK CHRISTIAN ANDERSEN, ERNEST HEBRARD, THE WORLD CENTRE OF COMMUNICATION

Projekt miasta, 1913.

Project of the city, 1913.

Ryc. 5. H. Andersen, E. Hebrard, *Un Centre International, Plan schematique de la Ville.* Źródło: W. Sonne, *Representing the State, Capital City Planning in the Early Twentieth Century*, Munich 2003, tab. 20.

Fig. 5 H. Andersen, E. Hebrard, *Un Centre International, Plan schematique de la Ville.* Source: W. Sonne, *Representing the State, Capital City Planning in the Early Twentieth Century*, Munich 2003, tab. 20.

Tab. 5. *The World Centre of Communication.* Źródło: W. Sonne, *Representing the State, Capital City Planning in the Early Twentieth Century*, Munich 2003, s.258-285.

Table 5. *The World Centre of Communication.* Source above.

Forma / the form	nieregularny / irregular
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	scalenie ortogonalnego z promienistymi / consolidation of the radial with the orthogonal
Punkt centralny/ central point:	Wieża Komunikacji / the Tower of Communication
Granice / borders:	<i>Natatorium</i> , tereny zielone / <i>Natatorium</i> , green areas
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	symetria osiowa; centrum ściśle geometryczne; dzielnice mieszkaniowe jako założenia centralne, rozdzielone kanałami / axial symmetry, geometrical centre, residential quarters with radial layouts divided by channels
Obszar, populacja/ size, population:	1 000 000 mieszkańców / 1 000 000 residents
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, tereny zielone/ streets, squares, green areas
Ulica / the street:	centralna Aleja Narodów w formie parku; radialne arterie wybiegające w okoliczny krajobraz przez tereny zielone / central Avenue of Nations as a park; radial arteries lead into the surrounding landscape by green areas
Plac / the square:	trzy główne jako punkty centralne Centrum: Sztuki, Naukowego, Olimpijskiego / the focal points of the Centres of Art, Science, and Olympic
Forma wnętrz urbanistycznych/ form of public spaces:	wprowadzona mała architektura (pomniki klasycystyczne), woda (baseny w Alei Narodów, fontanny z kluczową Fontanną Życia) i zieleni; park otaczający miasto jako nieregularne założenie angielskie / small architecture (classical statues), water (swimming pools in the Avenue of Nations, the Fountain of Life), greenery; English park surrounding the city
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa, wodna, lotnicza; nacisk na nowoczesne środki transportu – metro, samolot / pedestrian, cartage, water air, emphasis on modern ways of transport – the metro, the airplane
Architektura:	
Zabudowa typowa: sytuowana na obrzeżach założenia; zabudowa kwartałowa w różnych konfiguracjach – otwarta na okoliczną przestrzeń; estetyka klasycystyczna; zielone wnętrza kwartałów, dbałość o doświetlenie, centralne ogrzewanie, podłączenie do mediów; każda z dzielnic z własnym centrum;	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: wolnostojące, estetyka klasycystyczna (portyki, kopuły); bryły i elementy architektoniczne niektórych budynków i form małej architektury zaczerpnięte z architektury starożytnej i nowożytnej (stadion z trybuną – Panteon, Figury przy <i>Natatorium</i> – kolosy z Rodos, wieże Pałacu Kultury Fizycznej z Willi Medici, konstrukcja Świątyni Sztuki z <i>Grand Palais</i> , fasada z <i>Petit Palais</i> , budynek Świątyni Religii – rzymska bazylika Świętego Piotra);	
monumenty zgrupowane wzdłuż osi symetrii układu (Alei Narodów), a także przy głównych ulicach i placach w zespołach warunkowanych przeznaczeniem; w Centrum Olimpijskim wokół stadionu Pałacu Kultury Fizycznej (na wzór rzymskich łaźni), klub tenisowy, jeździecki, arena boksu, baseball, przedszkole; w sąsiednim Centrum Sztuki wokół Świątyni Sztuki (dwuskrzydłowe muzeum z dziedzińcem, konstrukcja z żelaza i szkła) konserwatorium, biblioteka, szkoła sztuk pięknych, muzeum rzeźby, dalej teatr i szkoła malarstwa na wolnym powietrzu,	

Muzeum Historii Naturalnej, ogród zoologiczny i botaniczny; w Centrum Naukowym cztery Hale Kongresowe dla różnych dziedzin nauki (każda z audytorium przekrytym kopułą, biblioteką i przestrzenią biurową), dwie uczelnie wyższe, ekumeniczna Świątynia Religii i Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, biblioteka, bank; bezpośrednio przy Alei Narodów Pałace Narodów – budynki ekspozycji stałych;

ideowe centrum miasta to otoczona wodami Fontanny Życia Wieża Postępu – pałac prasy ze stali i kamienia, wysokości 320m, z publicznym atrium, salą zgromadzeń i przestrzenią biurową; strefa sportowo – rekreacyjna wokół miasta, strefa przemysłowa koło portu, przewidziane lotnisko, cztery szpitale, kościoły na terenie miasta.

Architecture:

Typical buildings: located on the outskirts of the city; buildings quarters in different configurations - open to the surrounding space, classical aesthetics, green interiors of quarters, attention paid to lighting, heating and connection to the media, each of districts with its own centre;

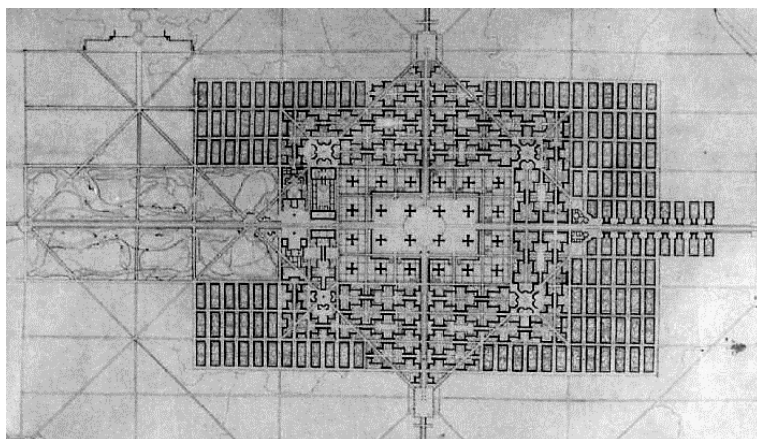
Monuments, public buildings: detached, classical (porticoes, domes); forms and architectural elements of some of the buildings and small architecture derived from ancient and modern architecture (the stadium – the Pantheon, the statues at *Natatorium* – the Colossus of Rhodes, the towers of the Palace of Physical Culture – Villa Medici, the Temple Art – *Grand Palais* and *Petit Palais*, the Temple of Religion - St. Peter's basilica);

monuments grouped by function along the Avenue of Nations, main streets and squares, in the Olympic Center Palaces of Physical Culture around the stadium (based on the Roman baths), a tennis club, riding arena boxing, baseball, kindergarten, at the Art Center around the Temple of Art (double leaf museum with a courtyard made of iron and glass) conservatory, library, school of fine arts, museum of sculpture, further theater and school of painting outdoor, Museum of Natural History, Zoo and Botanical Gardens, in halls Center science Congress for four various fields of science (each with the auditorium with a dome, a library and office space), two universities, ecumenical Temple of Religion and the International Court of Justice, the library, the bank, directly on the Avenue of Nations Palaces of Nations - permanent exhibition buildings;

ideological center of the city is Tower of Progress surrounded by waters of the Fountain of Life - Palace of press of steel and stone, 320m high, with a public atrium, assembly hall and office space; area of sport and recreation around the city, industrial area near the port, the airport, four hospitals and churches planned.

LE CORBUSIER, VILLE CONTEMPORAINE

Projekt miasta / project of the city, 1921-22

Ryc. 6. Le Corbusier, rycina *Ville Contemporaine*. Źródło: J.W.R. Curtis, *Le Corbusier, Ideas and Forms*, London 2001, s.62.

Fig. 6 Le Corbusier, figure from *Ville Contemporaine*. Source: J.W.R. Curtis, *Le Corbusier, Ideas and Forms*, London 2001, p.62.

Tab. 6. *Ville Contemporaine*. Źródło: R. Banham, *Rewolucja w architekturze, Teoria i projektowanie w „pierwszym wieku maszyn”*, Warszawa 1979 .s.298; J.W.R. Curtis, *Le Corbusier, Ideas and Forms*, London 2001, s. 60-63; R. Eaton, *op.cit.*, s.200,201; W. Ostrowski, *Urbanistyka współczesna*. Warszawa 1975, s.44-46; H. Rosenau, *op.cit.*, s.154.

Table 6. *Ville Contemporaine*. Sources above.

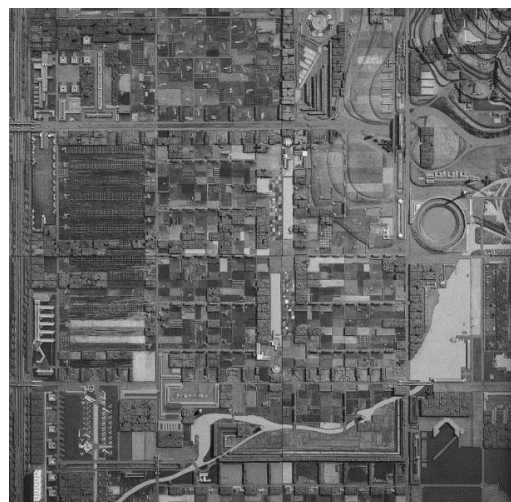
Forma / the form	zbliżona do prostokąta / close to a rectangle
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	scalenie układu ortogonalnego z centralnym; dzielnice okalające w formie angielskiego ogrodu / orthogonal system merged with the central one; surrounding districts in the form of the English garden
Punkt centralny/ central point:	siedmiopoziomowe skrzyżowanie dróg i linii kolejowych, przekryte płytą lądowiska helikopterów / a seven-level cross of roads and railway lines

	with the helicopter landing site
Granice / borders:	pas terenów leśnych i rolnych szerokości kilku kilometrów do ewentualnej zabudowy / reserve of forests and agricultural land a few kilometers wide
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	zabudowa wolnostojąca na terenach zielonych, miejscami kwartałowa /
Obszar, populacja/ size, population:	trzy miliony mieszkańców (600 tysięcy w centrum) / three millions of residents (600 000 in the centre)
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	droga, park okalający zabudowę / road, park around the buildings
Ulica / the street:	trzy „tryumfalne” prowadzące do miasta; tradycyjnie rozumiane ulice wewnątrz całkowicie wyeliminowane / three „triumphal ones” leading to the city; traditional streets inside the city eliminated
Plac / the square:	ładowisko dla helikopterów
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	otoczone zielenią, brak pierzei / surrounded by greenery, no frontages
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa, szynowa (metro, kolej podmiejska, łącząca śródmieście z dzielnicami peryferyjnymi), lotnicza / pedestrian, cartage, railway, air
<p>Architektura:</p> <p>Zabudowa typowa: dwa typy budynków mieszkalnych: 12-kondygnacyjny o zarysie „zębatym” oraz 10-kondygnacyjny z mieszkaniami (dysponującymi ogromnymi tarasami) zgrupowanymi w kwartały wokół wspólnych dziedzińców zielonych; w obu typach mieszkania dwupoziomowe; wysokie wieżowce z zapleczem kuchennym i gospodarczym oraz usługami rekreacyjnymi, a także dwupiętrowe <i>maisonnettes</i> dla „elity”; jedynie 15 % terenu miasta przeznaczone dla wieżowców; wspólna własność terenu;</p> <p>Monumenty, budynki użyteczności publicznej: dwadzieścia cztery biurowce zgrupowane w centralnej dzielnicy z towarzyszącymi im niższymi budynkami usługowymi oraz obiektami kulturalnymi; najważniejsze budynki użyteczności publicznej na zachód od nich w otoczeniu budynków mieszkalnych; wieżowce szklane, na planie krzyża; przemysł po wschodniej stronie miasta.</p> <p>Architecture:</p> <p>Typical buildings: two types of residential buildings: 12-storey with "gear" outline and the 10-storey apartments (with huge terraces) grouped in the quarters around green common courtyards, both types of apartments with two levels; high skyscrapers with kitchen and recreational facilities and two-storey <i>maisonnettes</i> for "elite"; only 15% of the city's area designed for high-rise buildings; the common land's ownership;</p> <p>Monuments, public buildings: 24 office buildings grouped in the central district with accompanying lower service buildings and cultural facilities; the most important public buildings to the west, surrounded by residential buildings; glass skyscrapers on a cruciform plan, the industry on the east side of the city.</p>	

F. L. WRIGHT, BROADACRE CITY

Projekt miasta, [w:] *Disappearing City*, 1923-35 (wyd.: 1932)

Project of the city, [in:] *Disappearing City*, 1923-35 (printed: 1932)

Ryc. 7. F.L. Wright, rekonstrukcja modelu *Broadacre City* Źródło: R. Eaton, op.cit., s.210.

Fig. 7 F.L. Wright, reconstruction of a model of *Broadacre City*, Source: R. Eaton, op.cit., p.210.

Tab. 7. *Broadacre City*. Źródło: W. J. R. Curtis, *Modern Architecture since 1900*, London 2006, s.316; R. Eaton *op.cit.*, s.209-212; W. Ostrowski, *op.cit.*, s.67,68; H. Rosenau, *op.cit.*, s.151; F. L. Wright, *Broadacre City*, [w:] R. T. LeGates, F. Stout, *The City Reader*, London, New York 2001, s. 345-349.

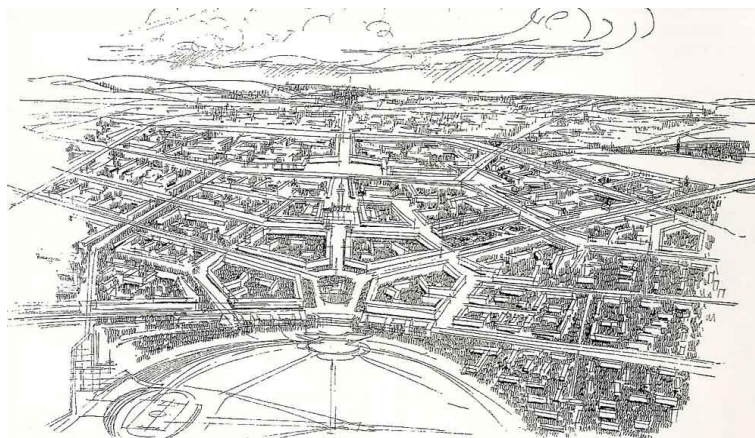
Table 7. *Broadacre City*. Sources above.

Forma / the form	prezentowany prostokątny fragment / a rectangular fragment
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/ central point:	brak / none
Granice / borders:	brak / none
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	zabudowa wolnostojąca o niskiej gęstości / detached buildings of low density
Obszar, populacja/ size, population:	1400 rodzin na obszarze modelu, nieskończony obszar / 1400 families in the model fragment, infinite area
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica – droga / street – road
Ulica / the street:	drogi o różnych klasach / roads of different classes
Plac / the square:	brak danych / no information
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	zielone – brak zabudowanych pierzei; punkty węzłowe komunikacji jako miejsca gromadzenia ludności / green – no frontages; communication nodes as places of public gatherings
Komunikacja / transport:	głównie kołowa, także piesza i lotnicza / mainly cartage, pedestrian, air
Architektura:	
Zabudowa typowa: domy jednorodzinne – autorskie <i>Usonian Houses</i> oraz spółdzielcze domy wielorodzinne w systemie jednostki sąsiedzkiej; praca i usługi przewidziane w odległości 10-20 mil; <i>Usonian Houses</i> o horyzontalnym układzie i otwartym planie (pokój dzienny połączony z kuchnią), przekryte płaskim dachem z nadwieszeniami i przyległym tarasem	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: szkoły, zabudowania handlowe i przemysłowe, cyrk, ośrodek społeczny oraz ekumeniczna katedra; sytuowane w rozproszeniu na terenie całego miasta; różnicowane od zabudowy typowej jedynie wielkością działek i bryłami budynków; podział na strefy handlowe, przemysłowe, ośrodek społeczny; zabudowania edukacyjne w centrum wycinka	
Architecture:	
Typical buildings: Wright's <i>Usonian Houses</i> and multi-family neighborhood units, work and services provided at a distance of 10-20 miles; <i>Usonian Houses</i> with horizontal layout and open plan (living rooms connected with kitchens); flat roofs with eaves, adjacent terraces;	
Monuments, public buildings: schools, commercial and industrial buildings, circus, social center and ecumenical cathedral scattered throughout the city and differentiated from the typical buildings only by plots' sizes and solids; zoning: commercial, industrial and social center; educational buildings in the center of the fragment.	

**T. PTASZYCKI, B. SKRZYBALSKI, J. INGARDEN, A. FOŁTYN, S. JUCHNOWICZ,
T. REMBESA, J. LENCZEWSKA, T. JANOWSKI, A. UNIEJESKI, NOWA HUTA**

Projekt, realizacja miasta – dzielnicy [w:] podkrakowska wieś Pleszów, 1949/1950-60 [4]

Project, realisation of the city – quarter in Pleszów by Kraków, 1949/1950-60

Ryc. 8. Szkic Nowej Huty. Źródło: materiały z IX Międzynarodowego Biennale Architektury, Kraków 2002.

Fig. 8 The sketch of Nowa Huta. Source: materials from IX Międzynarodowego Biennale Architektury, Kraków 2002

Tab. 8. Nowa Huta. Źródło: A. Biedrzycka, *Nowa Huta – architektura i twórcy miasta idealnego, Niezrealizowane projekty*, Kraków 2007; S. Juchnowicz, *Nowa Huta, Relikt przeszłości czy szansa dla Krakowa*, [w:] IX Międzynarodowe Biennale Architektury, Kraków 2002, s.28 i nn; A. Lorek, *O Nowej Hucie – krótka historia miasta koło Krakowa*, [w:] *Ibidem*.

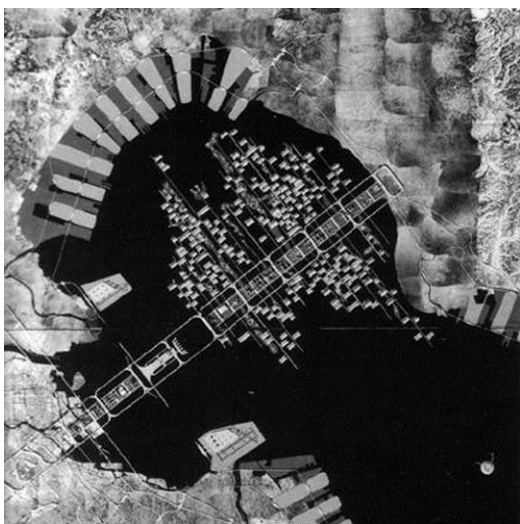
Table 8. Nowa Huta. Sources above.

Forma / the form	nieregularny/ irregular
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	scalenie ortogonalnego z wieloosiowym / the merge the of multi-axis and orthogonal one
Punkt centralny/ central point:	Plac Centralny/ the Central Square
Granice / borders:	zabudowa i zieleń / buildings and greenery
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	zabudowa kwartałowa z elementami wolnostojącymi; układ oparty o skarpe brzegu doliny Wisły / building quarters and free-standing elements; the layout based on the embankment of the Vistula river valley
Obszar, populacja/ size, population:	docelowo 100 000 (80 000 w 1955r) / up to 100 000 citizens (80 000 in 1955)
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, zielone wnętrza kwartałów / streets, squares, green interiors of the quarters
Ulica / the street:	pięć głównych arterii – osi kompozycyjnych z Placu Centralnego do istotnych punktów wokół; wpisane w układ drogi istniejące / five main arteries - compositional axes from the Central Square to the important points around; inscribed in the existing roads' layout
Plac / the square:	sekwencja trzech placów w centrum miasta (Centralny, poszerzony fragment Alei Róż, ratuszowy) /
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	fragmenty ulic przykryte galeriami / galleries on some of the streets
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa / pedestrian, cartage
Architektura:	
Zabudowa typowa: klasycystyczna architektura socrealizmu, wysokość zabudowy spiętrzona w kierunku centralnego punktu układu (od dwóch do sześciu kondygnacji); zabudowa typowa i usługi w systemie „jednostek sąsiedzkich” zebranych w dzielnice; przedszkole, szkoła, żłobek, przychodnia w ramach poszczególnych osiedli; zielone wnętrza kwartałów z budynkami wolnostojącymi; tereny rekreacyjne wraz ze sztucznym zbiornikiem wodnym planowane na południe od skarpy;	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: wolnostojące, klasycystyczna architektura socrealizmu; w centrum niezrealizowane: ratusz (o formie wzorowanej na zamojskim – wieża, schody wychodzące na płytę placu) oraz teatr i flankujące go budynki o funkcji kulturalnej przy Placu Centralnym.	
Architecture:	
Typical buildings: frontage buildings with basements and three floors, private gardens; wide frontages (approx. 12m) and small width of the buildings (approximately 5-6m) for the proper sunlight and ventilation;	
Monuments, public buildings: a library, a printing house and laboratories (physical, chemical and fine arts), the central building with meeting rooms for religious and secular assemblies (with a theater and concert halls); 24 towers inside the city, (eight defensive ones).	

K. TANGE, K.KAMIYA, A. ISOZAKI, S. WATANABE, N. KUROKAWA, H. KOH, TOKIO BAY

Projekt miasta – megastruktury, 1960

Project of the city - megastructure, 1960

Ryc. 9. Kenzo Tange et al., zdjęcie modelu Zatoki Tokijskiej. Źródło: F. Urban, *Case Study III: Mega-Tokio, Zen Versus High-tech*, [w:] red. S. van der Ley, M. Richter, *Megastructure Reloaded*, Berlin 2008, s.91.

Fig. 9 Kenzo Tange et al., a photo of the model of Tokio Bay. Source: F. Urban, *Case Study III: Mega-Tokio, Zen Versus High-tech* from red. S. van der Ley, M. Richter, *Megastructure Reloaded*, Berlin 2008, p.91.

Tab. 9. Zabudowa Zatoki Tokijskiej. Źródła: P. Trzeciak, *Przygody Architektury XX Wieku*, s.409, 410; K. Tange, *Toward a Structural Reorganization*, [w:] U. Kultermann, Kenzo Tange, 1946-1949, *Architecture and Urban Design*, Zurych 1970, s.123-149.

Table 9. Tokio Bay. Sources above.

Forma / the form	nieregularna / irregular
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/ central point:	oś – centrum społeczności / the axe – the public center
Granice / borders:	brak – przewidziany rozwój / none – reserve for expansion
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	megastruktura o module 1km / megastructure with 1km module
Obszar, populacja/ size, population:	brak wartości maksymalnych / lack of maximum values
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, park / streets, parks
Ulica / the street:	droga szybkiego ruchu łącząca miasto planowane z istniejącym, jako szkielet komunikacyjny i kompozycyjny; podział na środki transportu i według szybkości / the highway connecting the planned town with the existing one as a communication and compositional framework; division of transport means and speed
Plac / the square:	przy głównej osi, na poziomie handlowym / by the main axis at the market level
Forma wewnątrz urbanistycznych/ form of public spaces:	wielopoziomowe drogi; pionowe połączenia za pomocą ramp / multi-level roads, the vertical connections by the ramps
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa, szynowa, wodna, powietrzna / horizontal, pedestrian, rail, water, air
Architektura:	
Zabudowa typowa: wielopoziomowa struktura, rozmieszczona na <i>pilotis</i> wysokości 150-250m (pod spodem wolna przestrzeń wysokości 40m) na module 200m; <i>pilotis</i> – pnie spełniają funkcję komunikacyjną i mieszczą w sobie potrzebne instalacje; całość w formie „belek” lub zabudowy o przekroju zbliżonym do trójkąta; budynki mieszkalne, rozmieszczone na trzech lub czterech poziomach, podniesione nad teren (górny poziom przy zwieńczeniu struktury); jednostki mieszkalne o formie i z materiałów dobranych przez użytkowników;	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: ważniejsze funkcje skoncentrowane wokół centralnej osi;	

funkcje z dostępem pieszym (handlowe, audytoria) przy placach i chodnikach; przy zabudowie mieszkaniowej „centra lokalne”, spełniając „trzeciorzędne funkcje konsumpcyjne”; zabudowa przemysłowa zlokalizowana poza strukturą – na obecnym terenie, ale połączona komunikacyjnie; przy centralnej osi dworzec kolejowy, w okolicy port i lotnisko.

Architecture:

Typical buildings: a multi-level structure on 150-250m high pilotis arranged on modular grid of 200x200m (over 40m high free space); pilotis act as “trunks” planned for communication and installations; the whole structure in the form of the beams or volumes with a triangular cross-section; residential buildings spread over three or four levels, raised above the ground (the top level at top crown of the structure); residential units with forms and materials selected by the user;

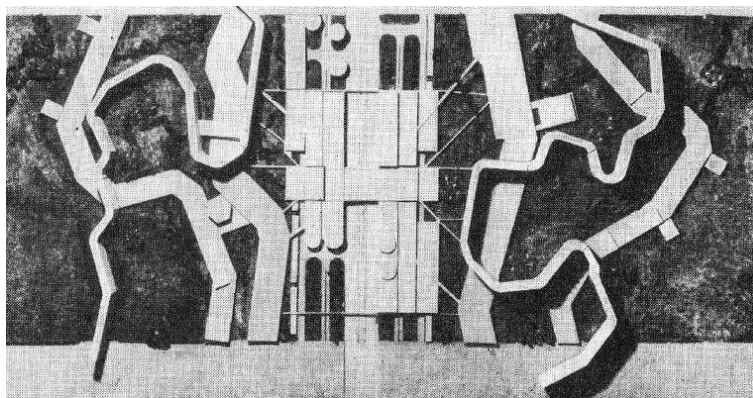
Monuments, public buildings: important functions concentrated along the central axis; the functions with pedestrian access (commercial, auditoriums) by squares and sidewalks; “regional centers” with “tertiary consumer functions” by residential buildings; industrial buildings located outside the structure - at the current site, but communicatively joined; the train station at the central axis of; the harbor and the airport nearby.

OSKAR HANSEN I INNI, LINEARNY SYSTEM CIĄGŁY

Projekt fragmentu miasta, Warszawa Ursynów-Lasy Kabackie (wycinek kontrolny), 1968
Project of the fragment of the city, Warszawa Ursynów-Lasy Kabackie, 1968

Ryc. 10. O. Hansen, studium modelowe LSC – Ursynów – Lasy Kabackie. Źródło: Oskar Hansen, *LSC, Linearny System Ciągły*, [w:] „Architektura”, nr 45, 1970, s.131.

Fig. 10 O. Hansen, model diagram of LSC – Ursynów – Lasy Kabackie. Source: Oskar Hansen, *LSC, Linearny System Ciągły*, from „Architektura”, nr 45, 1970, p.131.

Tab. 10. LSC. Źródło: O. Hansen, *LSC, Linearny System Ciągły*, [w:] „Architektura”, nr 45, 1970, s.125 – 135. I. Wisłocka, *Dom i miasto jutra*, Warszawa 1971, s. 140-147.

Table 10. LSC. Source above.

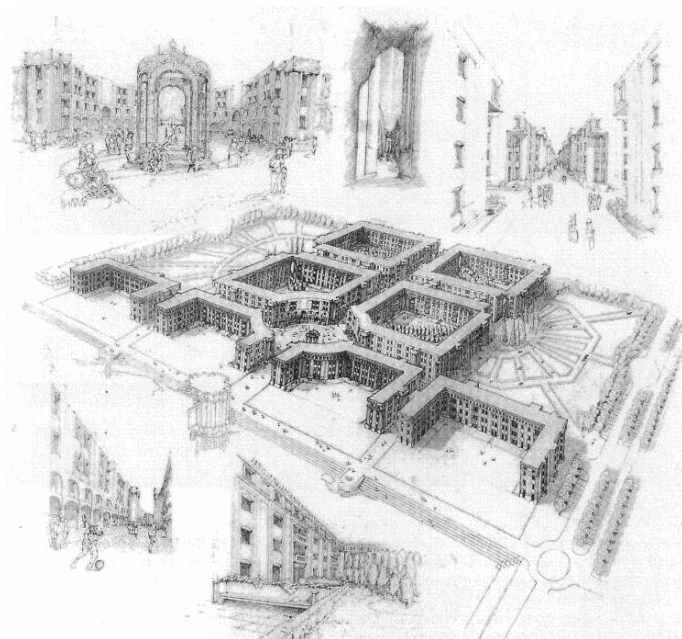
Forma / the form	pasmo / strip
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny z elementami organicznymi / orthogonal with organic elements
Punkt centralny/ central point:	brak / none
Granice / borders:	pasma upraw i lasów / bands of fields and forests
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	wolnostojąca zabudowa w przestrzeni parku / free-standing buildings in the park
Obszar, populacja/ size, population:	brak wartości maksymalnych; 160 tys. mieszkańców w wycinku kontrolnym / no limits; 160 thousand. residents in the control segment
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	droga, dojście, park / roads, sidewalks, park
Ulica / the street:	zamiana tradycyjnej na ciąg pieszy lub drogę / replacing the traditional ones by pedestrian routes or roads
Plac / the square:	brak danych / not specified
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	brak tradycyjnych pierzei – otoczone zielenią / lack of traditional frontages – surrounded by greenery
Komunikacja / transport:	dwupoziomowa: piesza, kołowa, szynowa (metro) / two levels: pedestrian,

wheel, rail (metro)
<p>Architektura: zabudowa podzielona na pasma: mieszkaniowo-usługowe z nieuciążliwym przemysłem, upraw rolnych i lasów oraz przemysłu ciężkiego; w wycinku kontrolnym ciąg komunikacyjny otoczony magazynami, dalej ciągi pracy, usług i handlu, kultury, zabudowy mieszkaniowej i oświaty, przylegające bezpośrednio do lasów i pól; postulowane różnorodne kształtowanie formy w zależności od wysokości, a tym samym odbioru wizualnego;</p> <p>Zabudowa typowa: w paśmie mieszkalnym budynki mieszkaniowe, domy opieki, hotele, internaty, domy wypoczynkowe; wielorodzinne budynki mieszkaniowe pasmowe, wielopoziomowe, uniesione nad teren; zabudowa rozpatrywana w relacji z otoczeniem – zielenią na „dalekim horyzoncie” i wnętrzem miasta w bezpośrednim sąsiedztwie; dbałość o nasłonecznianie i przewietrzanie; etapowanie inwestycji zakładające wypełnianie tkanki budynkami według indywidualnych projektów; postulowane przekształcenie architektury wraz z przemianami społecznymi;</p> <p>Monumenty, budynki użyteczności publicznej: podstawowe usługi, placówki zdrowia i obiekty kulturalno – rekreacyjne sytuowane w paśmie mieszkalnym; układ przewidujący poszerzenie pasma, zmianę przeznaczenia obiektów budowlanych, zagęszczenie zabudowy i zmianę w przekroju poprzecznym dla zwiększenia ilości usług; w powiązaniu z zabudową mieszkaniową moduł stanowić ma samowystarczalną jednostkę w zakresie mieszkaniowo-usługowym, a także bilansu miejsc pracy.</p> <p>Architecture: buildings divided into bands: residential and service with undisturbing industry, agricultural crops, forests and heavy industry; in the control segment: the communication string surrounded by warehouses, the string of work, services and trade, culture, housing and education, directly by the forests and fields; shaping of various forms based on heights of buildings (and thus a visual reception) postulated;</p> <p>Typical buildings: in the housing band: residential buildings, nursing facilities, hotels, dormitories, holiday resorts; multi-family residential buildings in form of multi-level bands, raised above the terrain; buildings planned in relation to the environment (greenery on the "distant horizon" and the interior of the city in the vicinity); care for the isolation and ventilation; urban tissue filled with the buildings by individual projects in phases; architecture created together with social changes;</p> <p>Monuments, public buildings: basic services, healthcare, cultural and leisure facilities located in the residential band; the layout allows wider bandwidth, repurposing of buildings, concentration of buildings and change in cross-section to increase the number of services; the module joined with the residential area and planned as a self-contained, residential and service unit with the balance of jobs.</p>

RICARDO BOFILL, *LES ARCADES DU LAC, LES TEMPLES DU LAC*

Projekt, realizacja miasta – dzielnicy w Saint-Quentin en Yvelines pod Paryżem, 1974/1982, 1986 [2]

Project, realisation of the city – district in Saint-Quentin en Yvelines near Paris, 1974/1982, 1986

Ryc. 11. Saint Quentin – en – Yvelines, Źródło: B. Cruelis, *Ricardo Bofill, Works and Projects*, Barcelona 1992.

Fig. 11 Saint Quentin – en – Yvelines, Source: B. Cruelis, *Ricardo Bofill, Works and Projects*, Barcelona 1992.

Tab. 11. *Les Arcades du Lac, Les Temples du Lac.* Źródło: M. Bedarida, *Classicismo prefabricato, Tre progetti del Taller de Arquitectura, Prefabricated classicism, Three projects by the Taller de Arquitectura*, [w:] Lotus; G. Broadbent, *Emerging concepts in urban space design*, London 1990, s.204-210. B. Cruelis, Ricardo Bofill, *Works and Projects*, Barcelona 1992, s.42-27, 222-224; C. Jencks, *Architektura postmodernizmu*, Warszawa, 1987, s.161; www.ricardobofill.com.

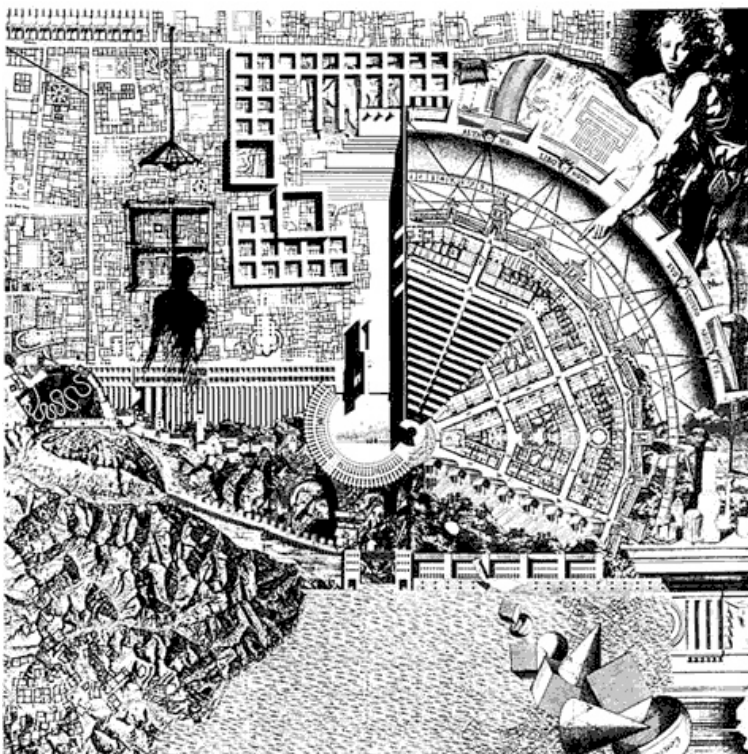
Table 11. *Les Arcades du Lac, Les Temples du Lac.* Sources above.

Forma / the form	zbliżona do prostokąta / close to rectangle
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/ central point:	zbiornik wodny – „jezioro” / an artificial lake
Granice / borders:	zieleń tworząca „kwartały zabudowy” / greenery composing quarters
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	kwartałowa i wolnostojąca zabudowa w kompozycji osiowej / quarters and freestanding buildings in the axial composition
Obszar, populacja/ size, population:	700 mieszkań w pierwszym etapie, 200 w drugim / 700 appartments in the first phase, 200 in the second
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, park, brzeg zbiornika wodnego / streets, squares, parks, waterfronts
Ulica / the street:	wyłącznie jako ciągi piesze / only as walkways
Plac / the square:	centralny, okrągły / the central one, circular
Forma wnętrz urbanistycznych/ form of public spaces:	nawiązuje do tradycji – niektóre zdobione portykami, „le Viaduc” jako most; tereny zielone formowane jak elementy miasta (kwartały zabudowy, place, ulice) / refers to the tradition - porticoes, "le Viaduc" as a bridge; green spaces formed like city's elements (quarters, squares, streets)
Komunikacja / transport:	na powierzchni wyłącznie piesza, kołowa pod ziemią / pedestrian on the ground level, cars under the ground
<p>Architektura:</p> <p>Zabudowa typowa: <i>Les Arcades du Lac</i> – osiem kwartałów o boku 45m z półpublicznym ogrodem wewnątrz dostępnym z ulicy (początkowo planowanych 12 kwartałów po dwóch stronach głównej osi), cztery otwarte na jezioro; 389 mieszkań w czterokondygnacyjnych budynkach z dwustronną orientacją, umożliwioną przez 8-10metrową szerokość traktu; klatki schodowe w ryzalitach prowadzące bezpośrednio na podziemny parking, łączący wszystkie budynki; na przedłużeniu głównej osi budynek na wodzie z pasażem na poziomie terenu.</p> <p>Po drugiej stronie jeziora <i>Les Temples du Lac</i> – kompleks mieszkaniowy na wzór palladiańskiej willi; cztero-kondygnacyjna „świątynia” na osi – budynek mieszkaniowy z wewnętrznym dziedzińcem; dwukondygnacyjna zabudowa szeregową w formie dwóch przylegających do budynku centralnego, półokrągłych skrzydeł o geometrii ćwierci koła (mieszkania z pokojem dziennym wychodzącym na jezioro); boczne pawilony prostokątne, czterokondygnacyjne, każdy z czterema narożnymi mieszkaniami na kondygnacji;</p> <p>Historyzujący detal – przeskalowane kolumny, pilastry arkady, obramowania okien, cokoły i gzymsy; proporcje budynków, nachylenie dachów przypominające budynki historyczne (np greckie świątynie).</p> <p>Monumenty, budynki użyteczności publicznej: zabudowa typowa w formie monumentu (mieszkania w „świątyni” – <i>Temple du Lac</i>); lokale użytkowe w parterach budynków.</p> <p>Architecture:</p> <p>Typical buildings: <i>Les Arcades du Lac</i> – 8 quarters with semi-public garden accessible from the street (originally planned 12 quarters on both sides of the major axis), four open to the lake; 389 flats in the four-storey buildings with two-way orientation (8-10m wide); staircases in risalits leading directly to the car park under all the buildings; at the extension of the main axis a building on the water with arcades at the ground level.</p> <p>On the other side of the lake <i>Les Temples du Lac</i> – a housing complex similar to the Palladian villa; a four-storey "temple" on the axis – a residential building with an internal courtyard; a two-storey row structure in the form of two semi-circular adjacents to the central building (appartements with living rooms overlooking the lake); rectangular, four-storey side pavilions, each with four corner apartments on the floor.</p> <p>Historicist detail - resized columns, pilasters, arches, window frames, baseboards and cornices; proportions of buildings and slopes of roofs resembling historic buildings (such as Greek temples).</p> <p>Monuments, public buildings: typical buildings in forms of the monuments (appartements in the "temple" – <i>Temple du Lac</i>); commercial space on the ground floors of buildings.</p>	

ALDO ROSSI, *CITTA ANALOGUA*

Rycina miasta [w:] *Autobiografia Scientifica*, 1976.

Figure of the city from *Autobiografia Scientifica*, 1976.

Ryc. 12. *Citta Analogua*.
Źródło: A. Rossi, *Autobiografia Scientifica*.

Fig. 12 *Citta Analogua*.
Source: A. Rossi, *Autobiografia Scientifica*.

Tab. 12. *Citta Analogua*.

Table 12. *Citta Analogua*.

Forma / the form	nie dotyczy – na grafice widoczny wycinek / not visible in the drawing
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny, radialny, organiczny / orthogonal, radial, organic
Punkt centralny/ central point:	okrągły plac / a circular square
Granice / borders:	brak; fragmenty murów jako fragmenty tkanki / none
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	kwartałowa i elementy wolnostojące / quarters and freestanding elements
Obszar, populacja/ size, population:	brak danych / not specified
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac / streets, squares
Ulica / the street:	historyczne, wpisane w tkankę przedstawionych miast istniejących / historical, inscribed in the fabric of the existing cities
Plac / the square:	wnętrza kwartałów zabudowy mieszkaniowej / interiors of the residential quarters
Forma wnętrz urbanistycznych/ form of public spaces:	klasyczne, otoczone zabudową pierzejową / classical, surrounded by frontage buildings
Komunikacja / transport:	brak danych; przypuszczalnie piesza i kołowa / no information, probably pedestrian and cartage
Architektura:	Architektoniczne i urbanistyczne wizje zabudowy miast z przeszłości i współczesnych autorowi; kolaż całych

obiektów w różnych skalach, ich elementów i detali, zaczerpniętych z rysunków sytuacyjnych, diagramów, rzutów, widoków elewacji i perspektywicznych; monumenty wkomponowane w tkankę jako jej fragmenty, a budynki typowe przeskalowane i zestawione jak architektoniczne dominanty.

Zabudowa typowa: miasto, projekt zabudowy wielorodzinnej dzielnicy Gallarate Aldo Rossi, kolumbaria San Cataldo;

Monumenty, budynki użyteczności publicznej: *Monumento a Segrate*, projekt zabudowy wielorodzinnej San Rocco Aldo Rossi.

Architecture:

Architectural and urban visions of the towns and cities from the past and contemporaneity, collage of entire objects in different scales, their elements and details from site plans, diagrams, projections, elevation and perspective views; monuments built into the fabric as its fragments and typical buildings rescaled and compiled as architectural dominants.

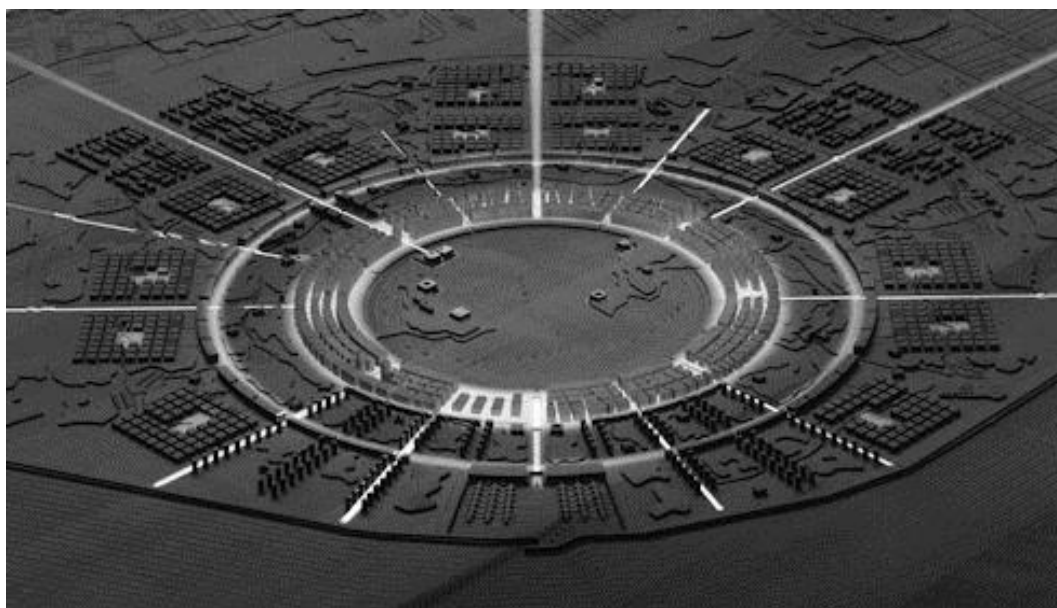
Typical buildings: a city, Aldo Rossi's multifamily housing in Gallarate, columbaria San Cataldo

Monuments, public buildings: Aldo Rossi's *Monumento a Segrate*, multifamily housing San Rocco.

GMP, LINGANG

Projekt miasta (w trakcie realizacji), 2002

Project of the city (under construction), 2002

Ryc. 13. Lingang. Źródło: M. von Gerkan, B. Patuschka, Z. Shiling, *Ideale Stadt, Reale Projekte, Ideal City, Real Projects* von Gerkan, Marg und Partner in China, Munchen 2005, s.40.

Fig. 13. Lingang. Source above.

Tab. 13. Lingang. Źródła: M. von Gerkan, B. Patuschka, Z. Shiling, *Ideale Stadt, Reale Projekte, Ideal City, Real Projects* von Gerkan, Marg und Partner in China, Munchen 2005.

Table 13. Lingang. Sources above.

Forma / the form	zbliżona do okręgu / close to a circle
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	scalenie radialnego z ortogonalnymi / radial merged with orthogonal
Punkt centralny/ central point:	sztuczne jezioro / an artificial lake
Granice / borders:	od pn i zach obwodnica, od wsch i pd nadbrzeże / highway and waterfront
Tkanka urbanistyczna/	kwartały zabudowy uzupełnione budynkami wolnostojącymi / building

urban tissue:	quarters and free-standing buildings
Obszar, populacja/ size, population:	74 km ² , 450 000
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, park, promenada nad jeziorem / streets, squares, parks, avenues at the shore
Ulica / the street:	piesza, kołowa, okrężna promenada jako przestrzeń rekreacyjna / pedestrian, cartage, circular promenade as a recreation space
Plac / the square:	w centrum dzielnic mieszkaniowych i wnętrza kwartałów <i>Neue Bund</i> / in the center of residential areas and interiors of quarters of <i>Neue Bund</i>
Forma wnętrz urbanistycznych/ form of public spaces:	ograniczone pierzejami, woda jako element kompozycji / surrounded by facades; water as the compositional element
Komunikacja / transport:	piesza, kołowa, wodna; publiczna - kolejowa (dwie linie okrężne połączone radialnie) / pedestrian, cartage, water, public – railway
<p>Architektura:</p> <p>Zabudowa typowa: zabudowa mieszkaniowa o dużej gęstości zlokalizowana, w pierścieniu wokół jeziora oraz zebrana w dzielnicę po 13 000 mieszkańców; dobrane przez projektanta wysokości zabudowy, rozplanowanie funkcjonalne i materiały elewacyjne; stosowane regionalnie materiały wykończeniowe (cegła, beton, tynk, kamień);</p> <p>Monumenty, budynki użyteczności publicznej: najistotniejsze budynki – „moumenty” – wolnostojące, rozlokowane na wyspach na centralnym jeziorze i wchodzących w nie cyplach: teatr, muzeum, przystań, basen, hotel, centrum zarządzania (<i>House of Streams</i>); konstrukcja stalowo – szklana, nowoczesne technologie zabudowy, znaczna wysokość obiektów;</p> <p>przestrzenie wystawiennicze, biblioteki, sala koncertowa, sala wielofunkcyjna, budynki uniwersyteckie w parku, w zielonych strefach miasta stadion i boiska; trzy pierścienie <i>Neue Bund</i> – zabudowy okalającej jezioro – podzielone funkcjonalnie na biura i przestrzenie handlowo-usługowe; środkowy pierścień ukształtowany jako przestrzeń publiczna; w elewacjach wyraźny podział budynków na kondygnację parterową, piętra i attykę lub dach; zabudowa na module 114m;</p> <p>podstawowe usługi, takie jak sklepy i przedszkola w strefach centralnych poszczególnych dzielnic mieszkaniowych; szkoły podstawowe i licea pomiędzy nimi.</p> <p>Architecture:</p> <p>Typical buildings: dense residential buildings located in a ring around the lake and gathered in districts of the 13 000 people; building heights, functional layouts and facade materials chosen by various designers; regional materials (brick, concrete, plaster, stone);</p> <p>Monuments, public buildings: the most important buildings - "monuments" - freestanding, located on the islands of the central lake and its headlands; a theater, a museum, a marina, a swimming pool, a hotel and a management center (<i>House of Streams</i>); steel and glass, modern building technology, large heights of objects;</p> <p>exhibition spaces, a library, a concert hall, a multipurpose hall, university buildings in the park; a stadium and fields in the green areas, three rings of <i>Neue Bund</i> (buildings surrounding the lake) functionally divided into offices and retail and service spaces; the central ring designed as public space, the facades of buildings divided visually into the ground floor, the first floor and the attic or roof; buildings on the module of 114m;</p> <p>basic services such as shops and a nurseries in central areas of residential districts; primary and secondary schools between them.</p>	

OMA, RAK GATEWAY

Projekt miasta, Ras Al Khaimah, Emiraty Arabskie, 2007

Project of the city, Ras Al Khaimah, United Arab Emirates, 2007

Ryc. 14. OMA, *City in the Desert*. Źródło: www.oma.eu.

Fig. 14. OMA, *City in the Desert*. Source: www.oma.eu.

Tab. 14. RAK Gateway. Źródła: www.oma.eu.

Table 14. RAK Gateway. Sources above.

Forma / the form	kwadrat / a square
Układ urbanistyczny/ urban pattern:	ortogonalny / orthogonal
Punkt centralny/ central point:	skrzyżowanie głównych arterii, obok zbiornik wodny / an intersection of main roads, a water reservoir
Granice / borders:	gęsta zabudowa / dense structure
Tkanka urbanistyczna/ urban tissue:	wolnostojące budynki / free-standing buildings
Obszar, populacja/ size, population:	545 km ² , 600 000
Przestrzeń publiczna/ public spaces:	ulica, plac, / streets, squares
Ulica / the street:	dwie główne w kierunku pn-pd, jedna wsch-zach, jedna koncentryczna / two main streets in n-s direction, one in e-w, one circular
Plac / the square:	brak danych / no information
Forma wnętrza urbanistycznych/ form of public spaces:	zabudowane pierzeje, ograniczona szerokość sieci ulicznej / row facades, limited width of the street network,
Komunikacja / transport:	piesza oraz transport publiczny / pedestrian and public transport
Architektura:	
Zabudowa typowa: charakteryzująca się znaczną gęstością; zróżnicowana wysokość odzwierciedlająca topografię terenu (dwie strefy budynków wysokościowych, tworzące linie po południowej i północnej stronie miasta); w stronę centrum jeszcze bardziej zagęszczająca się tkanka oraz obniżająca się wysokość budynków; granice miasta w postaci gęstej zabudowy (na wzór historycznych miast regionu).	
Monumenty, budynki użyteczności publicznej: największe budynki – generujące znaczny przepływ ludności i konieczność dostępu samochodowego dla zachowania gęstości tkanki – sytuowane poza obrysem miasta (centrum konferencyjne, centrum handlowe, stadion, elektrownia); przy nich ulokowane parkingi umożliwiające obsługę komunikacyjną wnętrza miasta za pomocą ruchu pieszego i publicznego transportu, z pominięciem komunikacji samochodowej; centrum wystawienniczo – konferencyjne po południowej stronie miasta kształtowane w formie zespołu budynków wielkoskalowych (mieszczących także funkcję hotelową, mieszkaniową, biurową i handlowo - usługową) jako przykład powrotu do podstawowych form geometrycznych (kula, prostopadłościan).	
Architecture:	
Typical buildings: dense; varied heights reflecting the topography (two areas of high-rise buildings, forming lines on the south and north side of the town); toward the center the thickening tissue and decreasing heights	

of buildings; the dense buildings as the (similar to the historic towns of the region).

Monuments, public buildings: the largest buildings (generating the significant movement of people and the need for car access) located outside the city to maintain the tissue density (a conference center, a shopping center, a stadium, a power plant); parking lots located nearby, enabling communication between the city's interior by pedestrian and public transport – without cars; an exhibition and conference center on the south side of the city in the form of a large-scale complex (also a hotel, residential buildings, offices and commercial area) as an example of return to basic geometrical shapes (a sphere, a cuboid).

Na początku XXI wieku w sferze debaty architektoniczno – urbanistycznej zintensyfikowały się problemy: przeludnienia w miastach i związanego z tym zjawiska ich „rozpełzania się” zwanego *urban sprawl*. Debata zaogniła się też dlatego, że wskutek globalizacji, opinia publiczna i organizacje międzynarodowe zwróciły większą niż dotąd uwagę na kraje i metropolie tak zwanego niegdyś Trzeciego Świata, a zwłaszcza Azji oraz Ameryki Łacińskiej. Skutkuje to wszystko – nachyleniem się urbanistycznych elit nad kwestią potrzeby ładu w tych procesach i w przedmiotowych miastach [13].

Jednocześnie wiadomo już, że bezgraniczne zwiększanie ich obszaru nie jest lekarstwem. Alternatywą dla niekontrolowanego rozrostu stało się zwiększanie gęstości zabudowy. Miasto rozbudowywane jest już nie w dwóch, ale trzech wymiarach. W jednym miejscu gromadzi się też wiele sposobów użytkowania. Wizje utopijne zastąpione zostały podejściem pragmatycznym. W ramach poszerzenia pola obecnej debaty na potrzeby miast spoza Europy i Ameryki Północnej, poważniej niż dotąd wzięto w niej pod uwagę – zagrożenie katastrofami naturalnymi, brak żywności, wody, a gdzieś tam także niedostatek transportu. Erupcję innowacyjnych inwestycji stymulują nowe technologie, a kluczowe znaczenie mają względy ekonomiczno-polityczne. Realia kapitalizmu uniemożliwiają „klasyczne” centralne planowanie. Na horyzoncie przebudowywanych i rozbudowywanych miast pojawiły się nowe modele – megalstruktury we wcieleniu „zminimalizowanym”. Do takich przykładów należy Pekińskie *Linked Hybrid* Stevena Holla i budynki mieszkaniowe MVRDV [12].

Stymulację projektów miast koncepcyjnych, ale realistycznych - przeznaczonych do realizacji - wyznacza też współczesne podejście do projektowania zabudowy mieszkaniowej. Ambicją projektantów jest dostosowywanie mieszkań do wysokich wymagań „postfunkcjonalistycznego” [19] użytkownika przez tworzenie w jednym zespole bardzo wielu różnych typów mieszkań. Oprócz ich zindywidualizowania wprowadza też się możliwość ich doraźnej, elastycznej transformacji - zmianę funkcji i układu pomieszczeń. Kapitałną rolę innowacyjną odgrywają nowe rozwiązania miejskiego mieszkalnictwa poprzez otwarcia mieszkań na zewnątrz oraz strukturalne zazielenianie budynków mieszkalnych. Jest to pięknie zinterpretowana myśl Corbusierowska nt. dachu-ogrodu [9]. W dobie komputerowej pracy „w domu” daje to w sumie ideał średniowiecznego łączenia miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku. W najnowszych dzielnicach mieszkaniowych następuje eksperymentalne wiązanie przestrzeni prywatnej i półprywatnej z publiczną (osiedla projektu OMA w Szanghaju). Wiąże się z tym dążenie do minimalizowania uciążliwości transportu motorowego w strefie mieszkaniowej i publicznej, do rozwoju zrównoważonego; na zasadzie miasta zarówno kulturowego jak ekologicznego Są to owszem, idee wczesno modernistyczne, ale obecnie wcielane w sposób niezrównanie bardziej humanistyczny niż w dawnych blokowiskach. Wszystko to jest rezultatem myślenia innowacyjnego, pochodnego od marzenia o mieście idealnym. Taki jest współczesny koncept *citta ideale* (OMA) [18][31].

At the beginning of the XXI century, in the urban debate has returned the problem of overcrowding the cities. At the same time it is already known that the unlimited increasing of their area is not a cure. An alternative to urban sprawl is now increasing density. The city is expanded not in two, but in three dimensions. The utopian visions have been re-

placed by the pragmatic approach. There are new factors - the risk of natural disasters and lack of food, water and new technologies. The economic and political issues have the crucial meaning. On the horizon the new models appeared - megastructures in the "minimized" incarnation. Examples of such buildings are *Linked Hybrid* by Steven Holl and MVRDV residential buildings.

Determinants of contemporary housing design are also: adapting to the needs of users by creation of different types of apartments and the possibility of transforming each of them, improving communication and connecting it with public space. Recently besides the fusion of home, work and leisure aims of the research are links with open spaces and green areas, combining the natural with the artificial and interiors with their surroundings, transforming the building into a complex of "socially and environmentally sustainable." This is the modern *città ideale* (OMA).

BIBLIOGRAFIA

- [1] Banham R., *Rewolucja w architekturze. Teoria i projektowanie w „pierwszym wieku maszyny”*, Warszawa 1979.
- [2] Bedarida M., *Classicismo prefabricato, Tre progetti del Taller de Arquitectura, Prefabricated classicism, Three projects by the Taller de Arquitectura*, [w:] Lotus; G. Broadbent, *Emerging concepts in urban space design*, London 1990, s.204-210.
- [3] Benevolo L., *Aux Sources de l'urbanisme moderne*, Paris 1972.
- [4] Biedrzycka A., *Nowa Huta – architektura i twórcy miasta idealnego, Niezrealizowane projekty*, Kraków 2007.
- [5] Buckingham J.S., *Plan of the Model Town*, [w:] red. J. W. Reps, <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/buckham.htm>.
- [6] Choay F., *The Modern City: Planning In the Nineteenth Century*, London 1970.
- [7] Choay F., *L'urbanisme, utopies et realites, Une anthologie*, Paris 2001.
- [8] Cruelis B., *Ricardo Bofill, Works and Projects*, Barcelona 1992, s.42-27, 222-224.
- [9] Curtis, J.W.R. *Le Corbusier, Ideas and Forms*, London 2001.
- [10] *Curtis J.W.R., Modern Architecture since 1900, London 2006.*
- [11] Eaton R., *Ideal Cities, Utopianism and the (Un)built Environment*, London 2002, p.145.
- [12] Gerkan von M., Patuschka B., Shiling Z., *Ideale Stadt, Reale Projekte, Ideal City, Real Projects von Gerkan, Marg und Partner in China*, Munchen 2005.
- [13] Girouard M., *Cities and people*, New Haven 1985.
- [14] Hansen O., *LSC, Linearny System Ciągły*, [w:] „Architektura”, nr 45, 1970, s.125 – 135.
- [15] Jencks C., *Architektura postmodernizmu*, Warszawa 1987, s.161.
- [16] Kosiński W., *Nowa urbanistyka – miejskość, ciągłość, wielość*. W: *Jakie miasto?* Architektura. Zeszyt 4 (420). Wydawnictwo Arkady. Warszawa 1984., s.35-40.
- [17] Kosiński W., *Miasto 2000 PLUS. W: Przyszłość miasta – miasto przyszłości*. Czasopismo Techniczne 1-A/1. Zeszyt 1. Rok 109. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. Kraków 2012, s.426-446.
- [18] Kosiński W., *Miasto i piękno miasta*. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. Kraków 2012.
- [19] Kozłowski D., *Miejsce szuka formy, forma szuka funkcji*. Pretekst, Zeszyty Katedry Architektury Mieszkaniaowej. Numer 3. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. Kraków 2010, s.5-10.
- [20] Kozłowski D., *O pięknie architektury (współczesnej)*. Pretekst, Zeszyty Katedry Architektury Mieszkaniaowej. Numer 3. Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej. Kraków 2010, s.32-38.
- [21] Kultermann U., *Kenzo Tange, 1946-1949, Architecture and Urban Design*, Zurich 1970.
- [22] LeGates R. T., F. Stout, *The City Reader*, London, New York 2001.,
- [23] Ostrowski W., *Urbanistyka współczesna*. Warszawa 1975, s.44-46.
- [24] Rosenau H., *The Ideal City, Its Architectural Evolution*, London 1972.
- [25] Smith J., *An Explanation of the Plat of the City of Zion, Sent to the Brethren in Zion, The 25th Of June, 1833*, [w:] red. J. W. Reps, <http://www.library.cornell.edu/Reps/DOCS/smith.htm>.
- [26] Sonne W., *Representing the State, Capital City Planning in the Early Twentieth Century*, Munich 2003
- [27] Szafer T.P., *Ze studiów nad planowaniem miast w Polsce XVIII i początku XIXw.*, [w:] „Studia z historii budowy miast, Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury”, Zeszyt 1/14, Warszawa 1955, s.61-67.
- [28] Van der Ley S., Richter M., *Megastructure Reloaded*, Berlin 2008.

- [29] Wiśłocka I., *Dom i miasto jutra*, Warszawa 1971.
- [30] Zarębska T. *Miasto idealne* – renesansowa mrzonka czy program działania. W: *Jakie miasto?* Architektura. Zeszyt 4 (420). Wydawnictwo Arkady. Warszawa 1984., s.26-30.
- [31] www.oma.eu
- [32] www.ricardobofill.com
- [33] www.urbs_miastoidealne.sztuka.edu.pl/filozofia_miasta_miasto_jako_projekt_utopijny.pdf

O AUTORZE

Dr inż. arch., adiunkt w Katedrze Architektury Mieszkaniowej Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. e-mail: ernestynaszpakowska@gmail.com.

AUTHOR'S NOTE

Lecturer in The Chair of Housing, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology. e-mail: ernestynaszpakowska@gmail.com.